

En verden av muligheter

Globaliseringens tidsalder
og dens utfordringer

UTENRIKSDEPARTEMENTET

Innhold

Verden er åpen	3
Hva er globalisering?	4
Kløften mellom rike og fattige	6
Verdens handelsorganisasjon (WTO)	10
Grenseløs kunnskap	12
Frisk luft for fremtiden	14
Vi og verdenskulturen	16
Den svarte økonomien	18
Sårbarhet	20
En verden av muligheter	22
Vil du vite mer?	23

Verden er åpen

I den gamle kongebyen Luang Prabang i Laos sitter en ung ryggsekketurist på kafé og skriver e-post til mor og far i Norge: "Jeg har det fint. Dro fra Thailand i går og kjøpte visum på grensen etter å ha krysset Mekong-elven. Lonely Planet på nettet anbefalte hotellet jeg bor på. Drar til Vientiane med buss i morgen. Har kjøpt flybillett derfra til Bangkok på internett. Flyr videre til India neste uke".

For få år siden var denne scenen utenkelig. Da var Laos et lukket land og e-post bare et militært arbeidsredskap. Berlin-murens og senere Sovjet-kommunismens fall bidro til en utvikling der stengte grenser åpnet verden over. Så kom Internett med hotmail- og yahoo-adresser til alle som vil ha. En dollar er nok til å leie en telefonlinje og en datamaskin i noen minutter. Fra de fjerneste himmelstrøk sendes beroligende meldinger hjem: "Jeg har det fint".

Åpne grenser

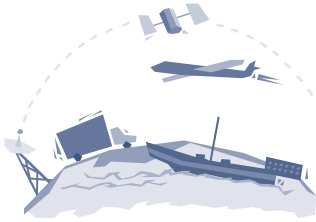
I løpet av 1990-tallet ble det utenkelige en naturlig del av mange menneskers liv: nærhet tross enorme avstander. Det er ett av de viktigste kjennetegnene ved globaliseringen.

Globaliseringen øker reisegleden og forenkler kontakten mellom mennesker. Den åpner markeder og gir oss både nye arbeidsplasser og nye matvaner. Men globaliseringen skaper også frykt og motstand. Åpnere grenser betyr skarpere konkurranse og kan føre til at bedrifter blir nedlagt. Varehandelen i verden har økt kraftig, men millioner av fattige mennesker ser ikke noe til verdiene som omsetningen skaper.

Protestmarsjer og demonstrasjoner mot globalisering er blitt synlige innslag under møter i Verdens Handelsorganisasjon (WTO), Verdensbanken, EU og G8. Mange, også de som ikke går i demonstrasjonstog, spør om verden blir mer utrygg og urettferdig på grunn av globaliseringen.

I mars 2003 overleverte Regjeringen en melding til Stortinget om globalisering. Her fastslår Regjeringen at den vil legge til rette for at flest mulig skal oppleve at den nye tidsalderen gir nye muligheter, i stedet for begrensninger. Samtidig må vi bekjempe de negative konsekvensene av utviklingen i verden. Dette er globale utfordringer, og de kan bare møtes i internasjonalt samarbeid. Stortingsmeldingen er en gjennomgang av de mange sidene ved globalisering. Dette heftet introduserer noen sentrale emner i meldingen.

Hva er globalisering?

Globaliseringen gjør verden mindre. Det som skjer ett sted får oftere enn før konsekvenser for enkeltmennesker, bedrifter og samfunn andre steder i verden.

Det viktigste trekk ved globaliseringen er at grensene mellom stater spiller en stadig mindre rolle som ramme for samhandling mellom mennesker. Og det gjelder særlig økonomisk samhandling. Varer, tjenester og kapital fraktes hurtig fra ett sted på kloden til et annet.

Åpne grenser er ikke noe nytt. I siste halvdel av 1800-tallet og frem til den første verdenskrig brøt ut i 1914, ble varer, kapital og mennesker flyttet nesten uhindret av grensene mellom land. Men nå har de åpne grensene følge av den digitale informasjons- og kommunikasjonsteknologien. Den er i ferd med å viske ut betydningen av tidssoner og geografisk avstand og har skapt nye tjenester og næringer. Forandringene er så store at mange mener vi er på vei inn i en ny epoke i historien: globaliseringens tidsalder.

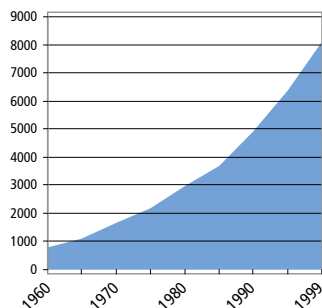
Ja til fremtiden

Globaliseringen er kommet for å bli. Vi kan ikke skru oss tilbake til tiden uten Internett og grensesprengende datateknologi. Vi kan heller ikke lukke øynene for grenseoverskridende utfordringer som krever globale, politiske løsninger. Dessuten viser historien at vi er avhengige av internasjonal handel for å skape vekst og velferd. Samhandel over landegrensene har positiv virkning både for økonomisk utvikling og for å unngå krig. Perioden fra 1914 til 1945 er et eksempel på det motsatte. Da var verden preget av handelshindringer, massearbeidsløshet og konflikter.

Vi må dra nytte av globaliseringens positive sider og samtidig motarbeide de negative konsekvensene. Vi må sørge for at gevinsten fra økt samhandel blir mer rettferdig fordelt enn i dag. Vi må bekjempe grenseoverskridende kriminalitet, terror og sykdommer. Og vi må arbeide for at vekst og velferd ikke overskrider grensene for en bærekraftig utvikling. Det vil si at utviklingen ikke må skje på bekostning av levevilkårene for fremtidens generasjoner.

- Verdens samlede produksjon av varer og tjenester er seksdoblet siden den andre verdenskrig.
- Gjennomsnittlig tollsats for industrivarer i hele verden er redusert fra 40 prosent i 1950 til 4 prosent i dag.

Mrd. USD (1995-verdi)

Fra 1960 til 1999 vokste verdens samlede eksport av varer og tjenester i gjennomsnitt med 6,3 prosent per år.

Skaper forandring

Globaliseringen trekker verdenssamfunnet tettere sammen. I tillegg får den konsekvenser for de fleste samfunnsområder i vårt eget land: Arbeidsmarked, finansmarked, skattepolitikk, miljø, utviklingspolitikk, landbruk, kultur, rettssystem, forskning, utdanning og helsevesen.

Selv om grensene mellom land betyr mindre, er det helt nødvendig å ha stater som fungerer godt nok til å håndtere globaliserings utfordringer. Ansvaret for å ivareta borgernes rettigheter og interesser kan statene ikke løpe fra. Demokratiske og effektive nasjonale institusjoner er nødvendige. Men individer, bedrifter og organisasjoner må også utnytte globaliseringens muligheter.

Regjeringens globaliseringspolitikk bygger på menneskeverdets ukrenkelighet, menneskenes grunnleggende rettigheter og menneskets kreativitet.

Regjeringens overordnede mål er verdiskaping, fattigdomsbekjempelse og bærekraftig utvikling.

Globale problemer krever globale løsninger, men også lokal handling. Regjeringen fremla i 2002 en nasjonal strategi for bærekraftig utvikling, som vil bli fulgt opp med en nasjonal handlingsplan.

Kløften mellom rike og fattige

Velstandsøkningen som globaliseringen bidrar til, har ikke kommet alle til gode. En milliard mennesker lever i ekstrem fattigdom, og mens de fleste industriland og en del utviklingsland har dratt nytte av globaliseringen, har de dårligst stilte landene ikke hatt stort utbytte av den internasjonale økonomiske samhandlingen.

En av årsakene til avstanden mellom rike og fattige er at industrilandene etter den andre verdenskrig beholdt handelshindre som betyr mye for utviklingslandenes eksport. I tillegg videreførte og skjerpet industrilandene begrensninger på innvandring. Interne konflikter og dårlig styresett hindret og hindrer fortsatt et livskraftig næringsliv i å vokse frem i en rekke utviklingsland.

Afrika sakker akterut

Siden 1980 har bildet forandret seg noe. Land som ikke er medlemmer av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) sto for 17 prosent av verdenshandelen i 1987. Ti år senere var andelen økt til 24 prosent. Men det aller meste av økningen skjedde i land som Kina, India og de sørøstasiatiske landene. For Afrika sør for Sahara peker tallene motsatt vei: I løpet av de ti siste årene er denne regionens andel av verdenshandelen sunket fra 4 til 1 prosent.

Gruppen av minst utviklede land (MUL) har i overkant av 10 prosent av verdens befolkning, men de står for mindre enn 1 prosent av verdenshandelen.

I tillegg kommer enorme forskjeller i tilgangen på moderne teknologi.

Verdens fattigdom er et godt eksempel på en global utfordring som krever både nasjonale og globale løsninger. Myndighetene i fattige land har ansvaret for å skape en sunn økonomisk utvikling ved å sørge for demokrati, en fungerende rettsstat og forutsigbare økonomiske rammebetingelser. Verdenssamfunnet kan bidra med internasjonale økonomiske avtaler og ordninger som tilpasses de fattigste landenes forutsetninger og behov. Bistand er også viktig, men selv de fattigste landene har langt større inntekter fra eksport enn fra utviklingshjelp. Derfor veier handelsvilkår og nasjonal, økonomisk politikk langt mer enn bistandsoverføringer. Derfor er det også viktig å rette en del av bistanden mot tiltak som det enkelte land kan gjennomføre for å bedre sin konkurranseevne.

Kapital i bevegelse

Kritikere hevder at globaliseringens fremste kjennetegn er at kapitalkraftene har fått frie tøyler i en verden der markedsøkonomi uten statlig innblanding er rettesnoren. Mange mener det fører til at de rike blir rikere, mens de fattige synker ned i gjeld og større fattigdom.

Det er riktig at kapitalbevegelsene er større, går mye raskere og er langt mer sammensatte og kompliserte nå enn tidligere. Men kapitalmarkedet spiller en nøkkelrolle i en sunn økonomi og legger grunnlaget for vekst, arbeidsplasser og velferd.

Den digitale kløften

Infrastruktur for IKT i Norge og de minst utviklede land (MUL):

	MUL	Norge
Faste telefonlinjer	5	532
Mobiltelefoner	3	751
Personlige datamaskiner	2	490

Alle tall er per 1 000 innbyggere

I 2000 var det over tre ganger så mange Internett-brukere i Norge som i alle de minst utviklede landene til sammen - land som til sammen har omkring 660 millioner innbyggere.

Kilde: International Telecommunications Union, Yearbook 2002

Velstandøkningen har ikke kommet alle til gode.

FOTO: AFP/Corbis

Et åpent kapitalmarked stiller imidlertid større krav til den økonomiske politikken og til effektive finanspolitiske institusjoner i de enkelte land. Åpenheten øker sårbarheten overfor økonomiske kriser, enten de skyldes feilslått politikk eller ytre faktorer som fallende råvarepriser.

Økonomiske kriser kan ha store sosiale og politiske konsekvenser, som i Asia i 1997 og i Argentina etter 2001. Arbeidet for å forebygge og forhindre økonomiske kriser står derfor sentralt i det internasjonale samarbeidet.

Et resultat av den raskere kapitalflyten er at produkter vi daglig bruker, består av deler som er laget i flere land. Underleverandørene er ofte bedrifter innen samme konsern. Samtidig får stadig flere selskap eiere i flere land ved at bedrifter slås sammen, og den nasjonale tilhørigheten blir mindre viktig. Alt dette knytter landenes økonomier tettere sammen. Vi har fått det som kalles nettverksøkonomi. Den er ett av globaliseringens fremste kjennetegn.

Land som havner i en vanskelig økonomisk situasjon, som Argentina i 2001, kan få lån av IMF for å komme gjennom krisen.

FOTO: Reuters / SCANPIX

Noen faller utenom

De fattigste landene greier ikke å hente den kapitalen de sårt trenger i det internasjonale markedet. Det er som når en bank vurderer lånesøknad fra en boligkjøper: Hvis vedkommende har lav inntekt, stor gjeld fra før og en historie som viser mislighold av lån, svarer banken sjelden ja på søknaden.

Det kan finnes mange forståelige årsaker til at en person havner i en slik situasjon. Men medfølelse kan aldri være grunnlaget for en banks utlånspolitikk. I velferdsstater som Norge finnes det ordninger som kan

hjelpe folk ut av en økonomisk hengemyr. På internasjonalt nivå finnes det multilaterale finansieringsinstitusjoner som skal sette fattige land i stand til å tiltrekke seg kapital, både i form av lån og som investeringer. De to viktigste institusjonene er Verdensbanken og Det internasjonale valutafondet (IMF).

IMF

skal bidra til stabilitet i verdensøkonomien og dermed sikre grunnlaget for varig økonomisk vekst. IMF's viktigste oppgave er å gi medlemslandene råd om hvordan de skal sørge for at økonomien utvikler seg på en sunn måte. Land som likevel havner i en vanskelig økonomisk situasjon, kan få lån av IMF for å komme gjennom krisen.

Forutsetningen for slike lån er at myndighetene i landet og IMF blir enige om et reformprogram som skal bidra til å gjenopprette balansen i økonomien. Hensikten er å legge grunnlaget for en sunn økonomisk utvikling og å gjenopprette andre långiveres tillit til landet.

Disse reformprogrammene har høstet mye kritikk, blant annet for å være lite tilpasset den sosiale og politiske virkeligheten i låntagerlandene. I dag er det enighet i IMF's styrende organer om at man må ta mer hensyn til det enkelte lands behov og forutsetninger. Samtidig legges det stor vekt på at landets egne myndigheter må ta ansvaret for den økonomiske politikken.

- **HIPC** står for Heavily Indebted Poor Countries, altså sterkt gjeldstyngede fattige land.
- Over 40 land kan få over 50 milliarder dollar i gjeldslette ved hjelp av HIPC-mekanismen.
- Et sentralt krav er at landet utarbeider et strategidokument for fattigdomsreduksjon, et såkalt Poverty Reduction Strategy Paper (PRSP). Strategien skal styres av landet selv og bygge på bred deltagelse fra det sivile samfunn og næringslivet.
- Norge har bidratt aktivt til å utforme HIPC og til å få det iverksatt.

Verdensbanken

gir langsiktige lån med lav rente til utviklingsprosjekter og programmer. Tidligere satset Verdensbanken tungt på store prosjekter som kraftverk og veier. I dag er den verdens viktigste finansieringskilde for utdanning og helseprogrammer i fattige land.

Verdensbanken har i mange år krevd at store skjevheter i økonomien må rettes opp gjennom såkalte strukturtilpasningsprogrammer. Det kunne føre til nedskjæringer i offentlige utgifter til helse og utdanning. I dag anser banken investeringer i helse og utdanning for å være en forutsetning for utvikling og fattigdomsbekjempelse. Dagens reformprogrammer, som landene selv utformer, legger dette til grunn.

De siste årene har Verdensbanken lagt vekt på at mottagerlandenes myndigheter selv tar ansvar for utviklingsprosessen. Banken krever også i større grad enn før at prosjektene tar hensyn til miljø og menneskerettigheter, og at utviklingen kommer de fattigste til gode.

Tyngende gjeldsbyrde

I 1996 lanserte IMF og Verdensbanken et tiltak for å redusere gjeldsbyrden i fattige land, den såkalte HIPC-mekanismen. Under denne mekanismen må alle slags kreditorer bidra med gjeldslette etter størrelsen på sine fordringer. HIPC stiller klare krav til land som vil ut av det økonomiske uføret:

Myndighetene må dokumentere evne og vilje til å bryte med den politiske praksis som fører til at gjelden blir uhåndterlig.

Pengene som frigjøres ved gjeldsletten må brukes til å bekjempe fattigdom og å fremme en positiv økonomisk utvikling.

De landene som hittil har oppfylt HIPC-kravene, har i gjennomsnitt fått slettet to tredjedeler av sin gjeld.

Regjeringen har arbeidet aktivt for at Verdensbanken og IMF skal ta mer hensyn til forhold i det enkelte land, og at kamp mot fattigdom og mottagerlandenes eget ansvar for utviklingsprosessen har fått en viktig plass i institusjonenes utlånspolitikk. Norge har også vært en pådriver for at Verdensbanken og IMF skal legge mer vekt på godt styresett og kampen mot korrupsjon i låntakerlandene.

Norge arbeider for større åpenhet omkring og innsyn i disse institusjonenes virksomhet. Dessuten er det et mål for Regjeringen å øke utviklingslandenes innflytelse i Verdensbanken og IMF. En måte å gjøre det på, er å styrke utviklingslandenes kompetanse og kapasitet til å fremme sine interesser i forhandlingene i de to institusjonene.

Verdens handelsorganisasjon (WTO)

For å sikre at handelen mellom land fører til verdiskaping som kommer flest mulig til gode, er det nødvendig med internasjonale regler. En verden uten et felles regelverk blir en verden som ivaretar den sterkestes rett. For små land som Norge betyr derfor reglene som forhandles frem innenfor Verdens handelsorganisasjon (WTO) mye for sysselsetting og velferd.

WTO ble opprettet i 1995 og erstattet Generalavtalen for tolltariffer og handel (GATT), en avtale som ble forhandlet frem rett etter den andre verdenskrig. Fordi WTOs regelverk er bindende for de 146 medlemslandene, er det et viktig redskap for å regulere det globale, økonomiske samkvemmet. WTO behandler også handelstvister mellom land.

Den siste forhandlingsrunden i WTO startet i Doha i Qatar høsten 2001. Da ble medlemslandene blant annet enige om å ta mer hensyn til utviklingslandenes behov i forhandlingene. Handel med landbruksvarer, tjenester og industrivarer er noen av de mange områdene der WTO-landene nå skal videreutvikle regelverket.

Norge og internasjonal handel

Utenrikshandelen betyr mer for Norge enn for de fleste land i verden. Verdien av alt vi eksporterte og importerte tilsvarte 75 prosent av all verdiskaping (BNP) i Norge i 2001. Gjennomsnittet for verdens land er cirka 45 prosent.

Norsk økonomi er derfor sårbar for tiltak som kan ramme vår eksport. Det gjelder spesielt salg av fisk, som nest etter olje og gass er vår viktigste eksportvare.

Regjeringen vil arbeide for bedre markedsadgang for norske varer og tjenester. Særlig for fisk og fiskeprodukter er det viktig med reduserte tollsatser når andre land importerer våre produkter. I WTO går Norge derfor inn for at forhandlingene om markedsadgang skal gi betydelig lavere tollsatser eller ingen toll i det hele tatt på industriprodukter, inkludert fisk, i det minste i industrilandene.

Landbruk er ett av de vanskeligste temaene i WTO-forhandlingene. Flere utviklingsland og industriland med en stor landbruksindustri krever friere handel med landbruksvarer.

Det er viktig å opprettholde landbruksnæringen i Norge, og Regjeringen mener at WTOs regelverk bør gi rom for å ta hensyn til forhold som ikke har med handel å gjøre: distriktshensyn, matvaresikkerhet, vern av kulturlandskap og biologisk mangfold er argumenter for ikke å betrakte handelen med landbruksvarer på samme måte som handelen med industrivarer. EU og enkelte andre land deler Norges syn på dette punktet.

Fordi landbruket er den viktigste eksportnæringen for mange fattige utviklingsland, innførte Norge i 2002 toll- og kvotefri adgang for import av alle varer fra de minst utviklede landene (MUL).

Regjeringens hovedmål i WTO-forhandlingene er:

- Styrke det globale handelsregelverket
- Bedre markedsadgang for norske eksportnæringer
- Bedre muligheter for fattige land til å delta i verdenshandelen

Regjeringen vil arbeide videre for at også andre utviklingsland får økt markedsadgang for landbruksvarer.

Fattige land og WTO

Tre fjerdedeler av medlemslandene i WTO er utviklingsland. I WTOs regelverk får denne gruppen positiv særbehandling, det vil si at de får unntak og overgangsordninger som gjør det lettere å tilpasse seg reduserte handelsbarrierer mellom landene. Norge støtter arbeidet for å gjøre disse bestemmelsene mer effektive. Regjeringen mener samtidig at det er på tide å vurdere på nytt hvilke land som kan regnes blant utviklingslandene i WTO. I dag tilhører kjøpesterke land som Singapore og Sør-Korea denne gruppen. Norge ønsker at særordningene i større grad skal komme de fattigste landene til gode.

Utviklingslandenes viktigste krav i WTO-forhandlingene er bedre markedsadgang. Det gjelder spesielt eksport av tekstil- og landbruksvarer og muligheten for landenes borgere til å arbeide midlertidig i andre land. For mange industriland er dette vanskelige krav. Mange har en tekstilsektor som krever beskyttelse, mange har en landbruksnæring som er beskyttet og subsidiert, og arbeidsinnvandring er politisk problematisk.

Et annet hinder for økt eksport fra utviklingsland er industrilandenes helse- og miljøkrav. Disse reglene er særlig strenge for næringsmidler og planter. Det er derfor et stort behov for faglig bistand som gjør de fattigste landene i stand til å oppfylle kravene.

I WTOs hovedkvarter får tjenestemenn og -kvinner fra utviklingsland kurs i avtaleverk og forhandlingsteknikk for å ruste seg til dragkampen om nye handelsregler. Norge støtter kursene økonomisk.

FOTO: Per Nordrum/SCANPIX

WTOs medlemsland har i mange år diskutert om hensynet til arbeidstageres rettigheter skal inn i det internasjonale regelverket for handel. Det er mange utviklingsland sterkt i mot. De mener slike bestemmelser kan bli misbrukt for å beskytte rike lands industri. På Doha-møtet i 2001 var det enighet om at spørsmålet om arbeidsstandarder skulle behandles i Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO).

Grenseløs kunnskap

Teknologi er en viktig drivkraft i globaliserings tidsalder. Utviklingen går mye forttere enn før, og kunnskap og evne til nyskaping og omstilling teller stadig mer.

Kompetanse og kreativitet blir stadig viktigere forutsetninger for å ha et levedyktig næringsliv. Det er kjennetegnet ved kunnskapsøkonomien. For å opprettholde konkurranseevnen på globale markeder der utviklingen skjer lynraskt, må vi investere i mennesker. Det vil si å bygge opp kunnskap gjennom utdanning og forskning.

Regjeringens ambisjon er at Norge skal bli en ledende kunnskapsnasjon. Vi skal heve kvaliteten på utdannelsen på alle nivåer. Det gjelder basisfag som realfag og morsmål, men det er også viktig å sikre større ferdigheter i fremmedspråk og kunnskap om ulike kulturer.

Forskning gir forsprang

Forskning er en forutsetning for at næringslivet skal utvikle seg raskt nok og være konkurransedyktig i den globale, kunnskapsbaserte økonomien. Norges samlede utgifter til forskning og utvikling utgjør i dag 1,6 prosent av BNP, mens gjennomsnittet for OECD-landene er 2,2 prosent. Målet er å nå OECD-gjennomsnittet innen 2005.

Ett tiltak for å nå dette målet er å styrke forskningen i næringslivet. Regjeringen har derfor gitt norske bedrifter rett til skattefradrag for utgifter til forskning og produktutvikling.

Forskningen i Norge holder høyt internasjonalt nivå på mange områder. Men kvaliteten kan bli bedre, og vi må bli flinkere til å omsette forskningsresultatene til salgbare produkter og tjenester. En av årsakene til at forskning ikke er blitt prioritert av norske bedrifter, er at de fleste av dem er for små. Det gjør at samarbeidet mellom universitetene, høyskolene og næringslivet blir desto viktigere.

Regjeringen vil stimulere til mer kontakt mellom forskningsmiljøene og bedriftene. Ett av tiltakene er at loven om retten til oppfinnelser ble endret i 2002. Nå er det mulig for universiteter og høyskoler å ta patent i forskningsresultatene. Det kan gi institusjonene økonomisk utbytte og oppmuntre til samarbeid med næringslivet.

I samarbeid med Telemark tekniske fagskole og Høgskolen i Telemark har ScanWafer omskolert magnesiumarbeidere til høyt kvalifisert arbeidskraft tilpasset en ny tid.

FOTO: Scanwafer

Internasjonalt kunnskapssamarbeid

Impulser fra andre land er viktige for å gjøre Norge til en ledende kunnskapsnasjon.

Norge er med i internasjonalt samarbeid om utdanning og forskning gjennom blant andre Nordisk Ministerråd, OECD, Europarådet og FNs organisasjon for utdanning, forskning og kultur (UNESCO). Gjennom EØS-avtalen er vi med i EUs utdannings- og forskningsprogrammer.

Mer enn 500 bilaterale avtaler er inngått mellom norske og internasjonale institusjoner om forsknings- og utdanningssamarbeid.

Disse avtalene åpner blant annet for at norske forskere i perioder kan arbeide i utlandet. En annen viktig impuls er nordmenn som velger å ta hele eller deler av studiene i utlandet.

Rundt 20 000 norske studenter får hvert år støtte fra Statens Lånekaske til studier i utlandet, og tallet er økende.

ScanWafers suksess

224 arbeidsplasser i Glomfjord i Nordland og på Herøya i Telemark er resultatet av forskning omsatt i etterspurte og salgbare produkter. Med doktorgrad i kjemi og lang erfaring som forskningsleder i store norske selskaper, etablerte Alf Bjørseth i 1994 bedriften ScanWafer. Tre år senere startet produksjonen av en av de viktigste komponentene i et solcelle-

panel: en 0,3 millimeter tynn skive av multikrystallinsk silisium.

Den tynne skiven kalles en wafer, og er etterspurt verden over i et marked der stadig flere vil bruke miljøvennlige energikilder.

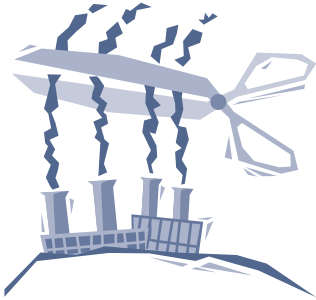
ScanWafer går med overskudd og har utvidet fra ett til to anlegg i Glomfjord, og i 2003 med en ny avdeling på Herøya.

ScanWafer har maktet å skape ny og konkurransedyktig næringsvirksomhet i to tradisjonsrike industrisamfunn. 81 av de ansatte på Herøya arbeidet tidligere ved Norsk Hydros nedlagte magnesiumfabrikk. I samarbeid med Telemark tekniske fagskole og Høgskolen i Telemark har ScanWafer omskolert magnesiumarbeiderne til høyt

kvalifisert arbeidskraft tilpasset en ny tid.

"I konkurransedyktig næringsvirksomhet er det alltid en kamp om kostnader. Og lave kostnader forutsetter kunnskap og kompetanse til kontinuerlig videreutvikling av teknologien", sier Alf Bjørseth om nøkkelen til ScanWafers suksess.

Frisk luft for fremtiden

Luftforurensende gasser kjenner ingen landegrenser. Det gjør heller ikke miljøskadelige kjemikalier som slippes ut i elver, vann og hav. Økt verdenshandel har gitt høyere levestandard og velferd for mange mennesker, men velstanden har sin pris: Klimaendringer, mindre biologisk mangfold og rovdrift på naturressurser.

Trusselen mot miljøet er global, og sterkere internasjonalt samarbeid er eneste veien å gå for å finne felles løsninger. FN spiller en viktig rolle i arbeidet for bærekraftig utvikling, og medlemslandene har forhandlet frem en rekke miljøavtaler. Men mange av dem mangler konkrete forpliktelser.

Ett unntak er Kyoto-protokollen, som ble vedtatt i 1997. Det er en avtale i FNs regi som forplikter industrilandene til tallfestede reduksjoner i utslipp av klimatruende gasser. Avtalen trer først i kraft når tilstrekkelig mange industriland har ratifisert den. USA har gjort det klart at de ikke vil tiltre avtalen. Det betyr at den må ratifiseres av Russland for å tre i kraft. Det er i skrivende stund (juni 2003) uvisst når det vil skje.

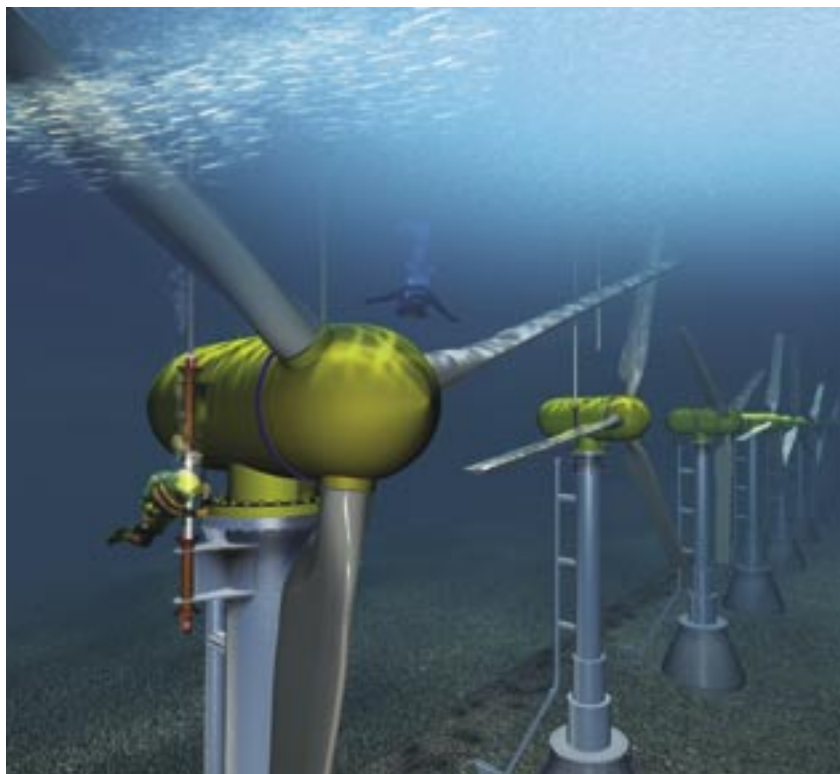
Kyoto-protokollen forplikter industrilandene til å redusere utslippene av klimagasser ned til et visst nivå i perioden 2008-2012. Men disse kuttene er ikke store nok til å stanse opphopningen av klimagasser i atmosfæren.

Regjeringen vil derfor arbeide aktivt for en tidlig start på nye forhandlinger om en avtale som innebærer mer drastiske utslippskutt på lengre sikt. Da vil også utviklingslandene måtte forplikte seg til å redusere utslippene av klimagasser.

For oljelandet Norge er klimaforhandlingene utfordrende. Oljeutvinning og forbruk av olje er blant de største kildene til forurensning av det globale klimaet, men er samtidig Norges viktigste inntektskilde. Norge skal likevel være et foregangsland i arbeidet for reduserte klimautslipp.

Hensynet til miljøet er også viktig i kampen mot fattigdom. Dersom utviklingslandene gjør som de rike landene og lar økonomisk vekst gå hånd i hånd med større utslipp av klimagasser, vil utviklingen ikke være bærekraftig. Det er derfor helt nødvendig å stimulere utviklingen av ny og klimavennlig teknologi og fornybare energikilder. Regjeringen vil at Norge skal være et foregangsland i dette arbeidet.

- En fjerdedel av jordens befolkning har ikke elektrisitet.
- Fossile brensler (kull, olje, gass) står for fire femtedeler av verdens energibruk.

Tidevannskraftverket i Kvaløysundet skal starte kommersiell drift i 2004

ILL.: DIA VISION AS/Torgeir Aune

Miljø i mange fora

Regjeringen vil styrke FNs lederrolle i arbeidet for et bedre miljø. Det globale miljøvernarbeidet må samordnes bedre, og FNs miljøprogram (UNEP) må styrkes.

FN satte for alvor begrepet bærekraftig utvikling på den internasjonale dagsorden på 1980-tallet. Rapporten fra Verdenskomisjonen for miljø og utvikling, ledet av Gro Harlem Brundtland, og miljøtoppmøtet i Rio de Janeiro i 1992 bidro sterkt til å gjøre miljøspørsmål til et tema i den politiske debatten. Ti år senere viste toppmøtet i Johannesburg at det fortsatt er vanskelig å få alle land til å enes om felles mål. Men møtet har gitt verdenssamfunnet en felles plattform for å arbeide videre med fattigdomsbekjempelse, bærekraftig produksjon og forbruk, og bærekraftig forvaltning av naturressurser.

For å sikre bærekraftig utvikling må vi sørge for at miljøhensyn integreres i virksomheten til organisasjoner som WTO og de multilaterale finansieringsinstitusjonene.

I WTO har dette møtt sterk motstand fra utviklingslandene, som frykter at miljøhensyn kan bli misbrukt for å stenge deres varer ute fra industrilandenenes markeder. Norge vil fortsette å tale miljøets sak i WTO, blant annet ved å gå inn for liberalisering av handel med miljøprodukter. Norge mener også at WTO-reglene og de globale miljøavtalene fortsatt skal være sidestilte.

Vi og verdenskulturen

For å bli moderne må du bygge på det gamle. Det er viktig å ha kontakt med det opprinnelige. Se på Picasso. Han kunne det tradisjonelle maleriet, var inspirert av afrikansk kultur. Og skapte det moderne.

Mari Boine, om sin genre-blanding i et intervju med Aftenposten, 2002

Globalisering gjør det lettere å bli kjent med andre kulturer. Vi mottar spennende impulser og blir mer bevisst vår egen identitet. Mari Boines musikk er et godt eksempel på begge deler. Den er dypt rotfestet i den samiske kulturen, men mister ikke sitt særpreg av å ta opp i seg elementer fra andre deler av verden.

Men vår tidsalders åpne grenser og raske teknologi kan også bidra til større kulturell ensretting. En global og mektig kulturindustri sørger for at Britney Spears ljomer på landsbyradioene i Mosambik, mens CNN former middelklassens verdensbilde i nærmeste by. For å fremme det kulturelle mangfold må vi stimulere til mer kulturutveksling på tvers av landegrensene. Samtidig trenger vi nasjonale og regionale ordninger som tar vare på kulturuttrykk under press.

Kultur som vare

Retten til å subsidiere kulturproduksjon er et vanskelig stridsspørsmål i WTO. Striden står særlig om audiovisuelle tjenester, der Norge

og EU er blant dem som ønsker fortsatt å kunne opprettholde støtteordninger til egen kulturell produksjon. Uten statsstøtte vil norsk filmproduksjon neppe overleve. Men flere land krever i WTO at slik subsidiering opphører.

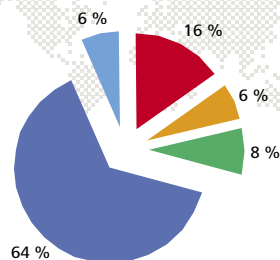
Kulturprodukter som film, bøker og dataspill er varer som omsettes globalt for enorme beløp. Samtidig har kultur en egenverdi som ikke kan måles i penger. Derfor kan ikke kulturprodukter betraktes som andre varer. Regjeringen vil arbeide for at kulturpolitiske virkemidler fortsatt kan opprettholdes.

Angélique Kidjo og Mari Boine sørget for en musikalsk bro mellom Vest-Afrika og Nord-Norge da de opptrådte på Nobelkonserten i Oslo, 1996

FOTO: Helge Hansen, NTB-foto

Kinobesøk i Norge i 2001

- Norge
- Andre europeiske land
- Andre land/blandet oppr.
- Andre nordiske land
- USA

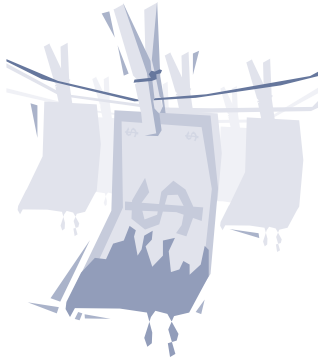
Fra innspillingen av "Jeg er Dina"

Herbjørg Wassmos roman ble bearbeidet for film av norske, danske og svenske krefter og tolket på engelsk av skuespillere fra flere europeiske land. Her Maria Bonnevie (Dina) med den franske

kostymøren Dominique Borg. Produksjonen ville ikke ha vært mulig uten internasjonalt samarbeid og offentlige støtteordninger.

FOTO: Jan Johannessen, SCANPIX

Den svarte økonomien

"Dessverre går det internasjonale samarbeidet mellom de forskjellige rettsinstansene tregt, mens forbryterne forlengst har skjont hvor fort penger kan forsvinne over grenser ved et lite trykk på tastaturet".

Sitatet er fra Eva Jolys bok "Korrupsjonsjeger" (Aschehoug 2002). Fra 1994 til 2002 var Eva Joly Frankrikes mest kjente etterforsker av økonomisk kriminalitet. Som forhørsdommer i Paris ledet hun granskningen av noen av tiårets største korrupsjonsskandaler i Europa. Nå er hun spesialrådgiver i norske myndigheters arbeid mot korrupsjon og annen økonomisk kriminalitet.

Globaliseringen av finansverdenen fikk en umiddelbar effekt på den organiserte kriminaliteten.

Eva Joly, "Korrupsjonsjeger", Aschehoug 2002

Hun påpeker at mens forbryterne utnytter alle muligheter i en verden med åpnere grenser, sakker etterforskerne og politikerne akterut. De bekjemper denne grenseløse kriminaliteten med metoder og lovverk skapt innenfor nasjonalstatens trange ramme.

Skatteparadiser og mangelfulle nasjonale regelverk i mange land gjør det derfor lett for økonomiske forbrytere å slippe unna straff. Når slik virksomhet ikke avdekkes, kan det bidra til å svekke vekst og velferd i nasjonale økonomier. Regjeringen deltar aktivt i det internasjonale arbeidet for å motarbeide hvitvasking, slik at penger tjent på ulovlig vis ikke settes inn i lovlig virksomhet.

G7-landene etablerte i 1989 Financial Action Task Force (FATF) for å bekjempe hvitvasking. Norge er med i denne gruppen, som arbeider for å få alle land i verden til å innføre regler mot økonomisk kriminalitet. OECD har egne retningslinjer for håndtering av skadelige skatteregimer, og er i dialog med land der kriminelle antas å stikke unna penger. Dette arbeidet ser ut til å bære frukter. I dag er det bare noen få land som ikke har forpliktet seg til et bedre samarbeid som blant annet innebærer raskere informasjon om skattesaker.

Utdrag fra NHOs sjekkliste for bedrifter som satser i utlandet:

- Har selskapet interne retningslinjer som forbyr diskriminering på grunnlag av rase, hudfarve, kjønn, språk, religion, politisk oppfatning m.v.?
- Har selskapet retningslinjer som sikrer de ansattes rett til å inngå kollektive avtaler, inklusive retten til å streike?

Norges deltagelse i Interpol og samarbeidsavtalen med den europeiske politienheten Europol bidrar til mer effektiv kamp mot grensekryssende kriminalitet som hvitvasking, menneskehandel og narkotikahandel. Det er også viktig at Norge forsterker den nasjonale kampen mot økonomisk kriminalitet.

Etikk

Globaliseringen skjerper kravene til næringslivets samfunnsansvar. Norske bedrifter er mer enn før engasjert i land med lav respekt for menneskerettighetene, mye korrupsjon og svake miljøstandarder. Næringslivet møter derfor mange etiske utfordringer, og opinionen stiller stadig høyere krav til bedriftenes etiske standarder.

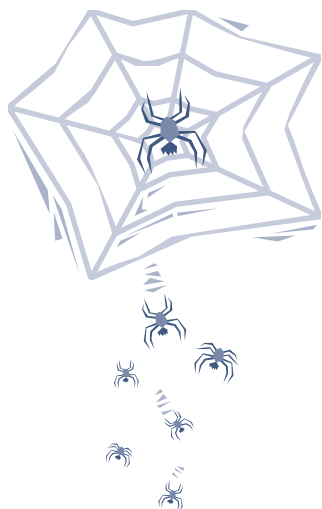
Næringslivet selv har ansvar for å ta hensyn til menneskerettigheter, til å oppfylle miljøkrav og å unngå korrupsjon. I Norge har Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) utarbeidet en sjekkliste med konkret veiledning om hvordan dette ansvaret kan omsettes i praksis. Og stadig flere bedrifter har utarbeidet egne etiske retningslinjer for sin virksomhet.

Eva Joly, tidligere forhørsdommer i Frankrike, nå spesialrådgiver i den norske regjeringens arbeid mot økonomisk kriminalitet.

Foto: Tor Richardsen, SCANPIX

Sårbarhet

Globaliseringen gjør oss sårbare. En hacker i India kan ødelegge datanettverk i USA, mens de store strømmene av mennesker på reisefot øker risikoen for spredning av farlige sykdommer. Terroristnettverkene bruker globaliserings teknologiske og økonomiske kanaler for å organisere seg og å skaffe seg våpen.

Igjen er et internasjonalt og forpliktende samarbeid det fremste svaret på en ny og global trussel. I kampen mot terrorismen må vi samarbeide på tvers av landegrenser og ta i bruk både politiske, diplomatiske, juridiske, økonomiske og militære virkemidler.

Fattigdom kan ikke unnskyldte terrorisme, men fattigdom skaper grobunn for misnøye som nærer ekstreme politiske standpunkter. Derfor er kampen for en mer rettferdig fordeling av verdens goder også et bidrag til å bekjempe konflikt og terrorisme.

Teknologisk sårbarhet

Fremveksten av informasjonsteknologien har hatt stor betydning for den økonomiske utviklingen. De fleste områder av samfunnet er i dag avhengig av slik teknologi for å kunne fungere – transport og kommunikasjon, energiforsyning, oljesektoren, finanssektoren m.v.

Ulempen er at en svikt i informasjonssystemene og nettverkene kan få alvorlige skadevirkninger for samfunnet, enten denne svikten skyldes utilsiktede hendelser eller bevisste handlinger som har som formål å utrette skade. Regjeringen legger derfor stor

vekt på det forebyggende arbeidet med å redusere risikoen og øke sikkerheten knyttet til bruk av informasjonsteknologi.

Trygg mat

Regjeringens mål er at norske forbrukere skal kunne spise trygg mat. Det er ikke lenge siden kugalskap og munn- og klovsyke førte til brennende dyrebål i Europa. Bålene var en dyster påminnelse om at trygg mat må sikres lenge før det ferdige produktet havner i supermarkedets kjøledisk. Vi må ha god kontroll over matproduksjonen helt fra starten av, om den skjer i eller utenfor Norge. EU er Norges viktigste alliansepartner i kampen for trygg mat.

Både Norge og EU har strenge regler mot genmodifiserte næringsprodukter. EU nekter blant annet å åpne for import av genmodifisert kjøtt og grønnsaker. Dette er et vanskelig stridsspørsmål i internasjonale organer som FN og WTO.

Også Norge vil opprettholde strenge regler mot genmodifisert mat. Regjeringen vil også styrke regler og tilsyn med matproduksjonen for å sikre at vi kan spise trygt i fremtiden.

Smittevern

Mer samkvem øker mulighetene for spredning av smittsomme sykdommer, men ofte får frykten for smitte større følger enn smittefaren. Medlemslandene i Verdens helseorganisasjon (WHO) har derfor sluttet seg til Det internasjonale helsereglementet,

Luftveissykdommen SARS førte til at Verdens Helseorganisasjon (WHO) i 2003 frarådte reiser til flere områder. WHO spiller en viktig rolle i kampen mot spredning av farlige sykdommer.

FOTO: Reuters / SCANPIX:

som skal skape størst mulig sikkerhet mot smittespredning med minst mulig hindringer for internasjonalt samkvem, For at land som opplever utbrudd av smittsomme sykdommer, ikke skal utsettes for vilkårlige tiltak fra andre land, gir reglementet bestemmelser om hvilke tiltak land kan iverksette overfor hverandre.

Internasjonalt smittevern konsentrerer seg i dag om å bekjempe sykdommen der den finnes. Derfor revideres nå helsereglementet slik at et lands varsel om epidemi følges av assistanse fra det internasjonale samfunnet, og ikke av boikott.

I EØS-området inngår landenes smittevern-institutter i et nettverk for tidlig varslings av smittsomme sykdommer.

En verden av muligheter

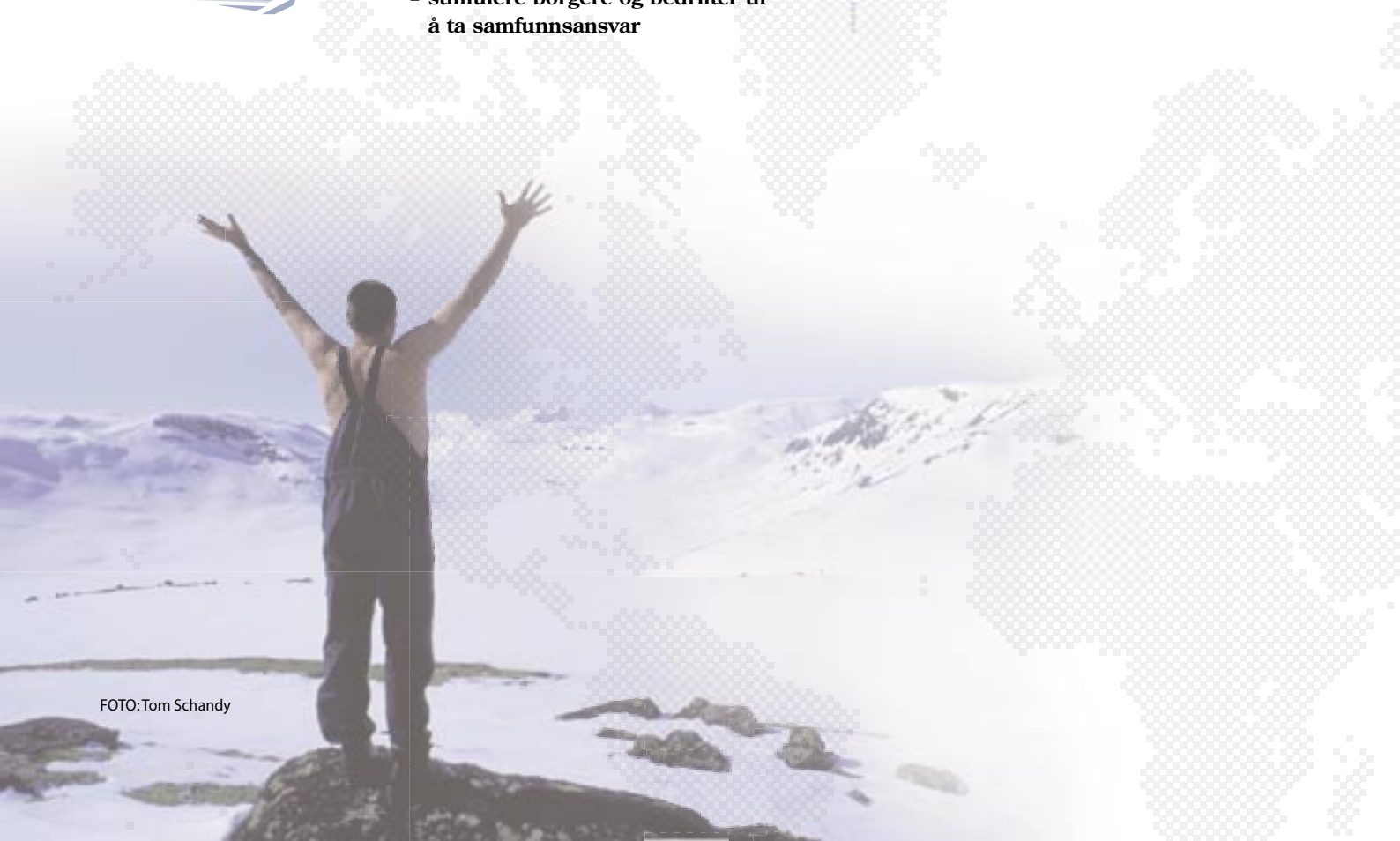

Oppfinnsomhet, dristighet, skaperkraft og pågangsmot har gode levekår i globaliserings tidsalder. Regjeringen vil bidra til å frigjøre disse kreftene. For å bekjempe de negative sidene av globaliseringen og gripe de nye mulighetene, vil Regjeringen legge særlig vekt på å:

- styrke det internasjonale samarbeidet
- fremme godt styresett
- bygge opp kunnskap
- stimulere borgere og bedrifter til å ta samfunnsansvar

Norge står overfor mer kompliserte og sammensatte veivalg i dag enn tidligere. Globaliserings mange muligheter og utfordringer forutsetter at vi fører en aktiv debatt om hvilken politikk vi skal føre, både nasjonalt og internasjonalt. Regjeringen ønsker at så mange som mulig skal delta i debatten om utformingen av vår felles fremtid.

FOTO: Tom Schandy

Vil du vite mer?

Et lite utvalg av norske nettsteder:

www.dep.no

ODIN – offentlig dokumentasjon i Norge. Portal for adgang til samtlige departementers nettsider

www.dep.no/ud

Utenriksdepartementets hjemmeside.

Her finnes blant annet:

www.dep.no/ud/norsk/publ/

St.meld. nr. 19 (2002-2003), som ligger til grunn for dette heftet, og

www.dep.no/ud/norsk/handelspolitikk

UDs nettsted for handelspolitikk, med egne kapitler om globalisering og WTO

www.global.no

internettportal for norske organisasjoner, institusjoner og offentlige organer engasjert i internasjonale miljø- og utviklingsspørsmål

www.norgesbank.no

Norges Bank

www.forskningsradet.no

Norges forskningsråd

www.nho.no

NHO – Næringslivets hovedorganisasjon

www.lo.no

LO – Landsorganisasjonen i Norge

www.etiskhandel.no

Initiativ for Etisk Handel

Internasjonale nettsteder:

www.un.org

FN – De forente nasjoner

www.worldbank.org

Verdensbanken

www.worldbank.org/hipc

Spesielt om HIPC – Gjeldslette for fattige land

www.worldbank.org/poverty/strategies

Spesielt om PRSP – Strategier for fattigdomsreduksjon

www.imf.org

IMF – Det internasjonale valutafondet

www.oecd.org

OECD – Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling

www.oecd.org/fatf

FATF – Financial Action Task Force

www.wto.org

WTO – Verdens handelsorganisasjon

www.unesco.org

UNESCO – FNs organisasjon for utdanning, forskning og kultur

www.ilo.org

ILO – FNs arbeidsorganisasjon

www.europa.eu.int

EU – Den europeiske union

www.unglobalcompact.org

FNs portal om Global Compact – samarbeid med næringslivet om menneskerettigheter, normer i arbeidslivet og miljø

www.g7.utoronto.ca

Dokumentasjon om avholdte og kommende G8(G7)-møter

www.weforum.org

World Economic Forum, Davos

www.forumsocialmundial.org.br

World Social Forum, Porto Alegre

www.transparency.org

Transparency International

www.wbcsd.org

World Business Council for Sustainable Development

Utgitt av:
Det kgl. utenriksdepartementet
7. juni plassen/Victoria terrasse
Postboks 8114 Dep. N-0032 Oslo
Telefon: 22 24 36 00 Telefax: 22 24 95 80/81

Internett: <http://www.dep.no/ud>
e-post: post@mfa.no

Utgitt: juni 2003
Opplag: 10 000
Tekst: Tove Gravdal
Design: Tape International
Forsideill.: Scanpix/Corbis/
Norgesfoto/Tape International

ISBN 82-7177-723-8
E-761 B

